

BOŻENA ŁUKASIK

Katedra Terenów Zieleni i Architektury Krajobrazu
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

PARK NA NOWYM ŁĄDZIE – PRZEMIANY UKŁADU PRZESTRZENNEGO PARKU ZDROJOWEGO W ŚWINOUJŚCIU

A PARK ON NEW LAND – TRANSFORMATIONS
IN THE SPATIAL ARRANGEMENT OF THE SPA PARK IN ŚWINOUJŚCIE

Streszczenie. Niezwykła historia Parku Zdrojowego w Świnoujściu wiąże się ściśle z historią miasta, jego strategiczną lokalizacją oraz rozwojem funkcji uzdrowiskowej. Układ przestrzenny parku od początku istnienia podlegał przekształceniom, zarówno pod względem struktury, jak i zajmowanej powierzchni. Celem niniejszej pracy było określenie faz rozwojowych parku oraz ustalenie czynników wpływających na zmiany zachodzące w jego układzie przestrzennym. W wyniku wykonanych badań wyróżniono cztery etapy kształtowania się kompozycji. Wywarły one znaczący wpływ na dzisiejszą kompozycję, wielkość i stan parku. Park Zdrojowy w Świnoujściu jest obecnie niezwykle cennym kompleksem przyrodniczym, wymagającym podjęcia wielokierunkowych działań ochronnych i rewaloryzacyjnych.

Słowa kluczowe: Peter Joseph Lenné, architektura krajobrazu, park zdrojowy, Świnoujście

Wstęp

Początki świnoujskiego Parku Zdrojowego sięgają połowy XVIII wieku. Wówczas tereny położone u ujścia Świny zaczęto przekształcać, tworząc obszary spacerowe wśród kształtowanej od podstaw zieleni. Z czasem areal ten powiększył się do około 77 ha, a dokonane niegdyś nasadzenia drzew osiągnęły pełną dojrzałość. Na terenie tym wybudowano dom zdrojowy, a park udostępniono kuracjom. Kształtowanie kompozycji założenia parkowego wiązało się ściśle z rozwojem miasta i ośrodka uzdrowiskowego. Początkowo mało przydatny teren, uniemożliwiający zabudowę z powodu wysokiego poziomu wód gruntowych, stał się miejscem przyjaznym dla wypoczynku i rekreacji, zapewniającym cień i osłonę od silnych morskich wiatrów, oraz terenem atrakcyj-

nym dla organizacji różnych imprez. Ten tętniący życiem obszar stał się ulubionym celem spacerów mieszkańców i osób przyjezdnych.

Park Zdrojowy w Świnoujściu jest obiektem unikatowym ze względu na swoją genezę, lokalizację, układ przestrzenny oraz wielogatunkowy, okazały drzewostan. Wyjątkowości tego obszaru dowodzi również fakt uczestniczenia w tworzeniu jego XIX-wiecznej kompozycji wybitnego pruskiego architekta krajobrazu Petera Josepha Lennégo. Park jako obiekt zabytkowy podlega obecnie ochronie prawnej.

Od początku istnienia kompozycja parkowa podlegała zmianom, wynikającym z panujących trendów oraz konieczności jej dostosowania do potrzeb użytkowników. Celem niniejszej pracy było określenie głównych faz przekształceń układu przestrzennego Parku Zdrojowego w Świnoujściu.

Material i metody

Badania wykonano metodą porównawczą, na podstawie materiałów kartograficznych oraz dostępnej literatury przedmiotu. Do porównań wykorzystano plany miasta i parku znajdujące się m.in. w zbiorach Archiwum Państwowego w Szczecinie, Fundacji Pruskie Pałace i Ogrody Berlin-Brandenburg (Stiftung Preussische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg) w Poczdamie i Pracowni Kartografii Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu oraz opublikowane reprodukcje planów zamieszczone w literaturze przedmiotu, pochodzące głównie z Biblioteki Narodowej (Staatsbibliothek) w Berlinie. Na podstawie analiz określono przybliżone daty przekształceń układu przestrzennego Parku Zdrojowego oraz scharakteryzowano ogólną kompozycję w poszczególnych fazach.

Geneza parku

Pierwsze wzmianki dotyczące Świnoujścia pojawiły się w 874 roku w tzw. Geografie Bawarskim. Informowały one o strategicznie położonej osadzie plemienia Wolinian, strzegącej ujścia Świny (Piskorski, 1972). Przez wiele stuleci Świnoujście odgrywało istotną rolę na ważnym szlaku handlowym. W 1532 roku miasto znalazło się na obszarze drugiego Księstwa Wołoskiego (Toczydło, 1998), sto lat później natomiast (1630 r.) zostało wcielone do Królestwa Szwecji (Piskorski, 1985). W wieku XVIII (1720 r.) tereny Pomorza dostały się pod panowanie pruskie. Wówczas znaczenie Świny dla żeglugi było już znikome – zarówno z powodu niewielkiej głębokości rzeki, uniemożliwiającej pływanie, jak i na skutek przejścia roli rzeki żeglownej przez Pianę, opływającą wyspę Uznam od zachodu. Ponadto Fryderyk Wilhelm I, podpisując traktat sztokholmski, zobowiązał się do przestrzegania klauzuli, która mówiła o zakazie budowy nowego portu na wybrzeżu Bałtyku – statki miały korzystać z ujścia Piany, która była pod kontrolą Szwedów. Jak się później okazało, władca pruski nie zamierzał podporządkować się temu zapisowi (Kosacki, 1998) i jeszcze w tym samym roku (1720) zlecił wykonanie ekspertyz określających możliwości przeprowadzenia drogi wodnej Świną ze Szczecina do morza. Wkrótce zostały opracowane dla tego przedsięwzięcia projekty i rozpoczęto zgodnie z nimi prace ziemne (Biranowska-Kurtz, 1988b). Miały one decy-

dujące znaczenie dla organizacji przestrzennej rozwijającego się miasta, w tym także dla rozległego parku.

Fazy rozwojowe układu przestrzennego parku

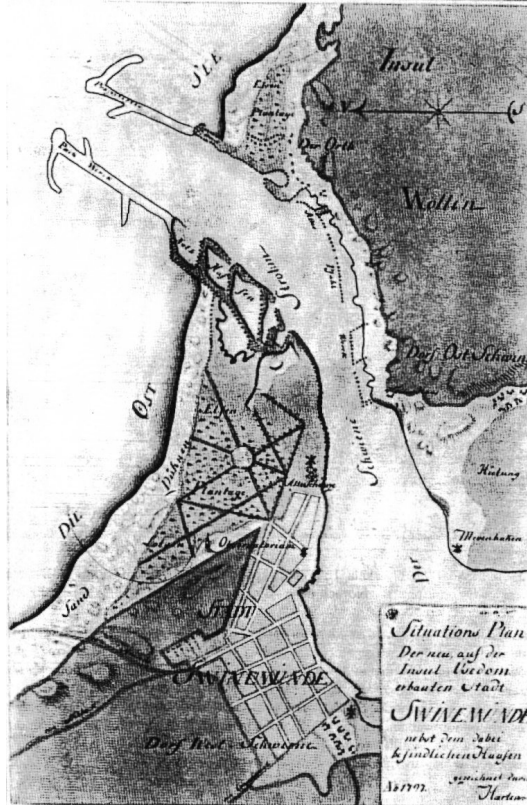
Faza 1. Umacnianie lądu

Prace związane z udrożnieniem Świny dla żeglugi w pierwszej połowie XVIII wieku polegały głównie na przemieszczaniu ogromnych mas ziemnych w głąb zatoki, celem zbliżenia jej brzegów do siebie. Na planach do lat czterdziestych XVIII wieku ukazane są tereny leśne w części zachodniej obecnego Świnoujścia. Obszar późniejszego Parku Zdrojowego był wówczas w fazie przyrastania lądu. Dopiero na projekcie regulacji Świny z 1845 roku zaznaczono nowe plantacje: zachodnie i wschodnie, leżące po obu stronach rzeki.

Faza 2. Układy promieniste

W 1797 roku pojawiła się na planie sytuacyjnym (rys. 1) nazwa: „Elsen Plantage” – czeremchowe plantacje, których zadaniem było umocnienie nowo powstałego lądu. Według Biranowskiej-Kurtz (1988b) obszar nowego lądu obsadzono początkowo chaotycznie roślinami wydmowymi (trawami), a później także drzewami – czeremchą, olchą oraz jarzębiną. W późniejszym okresie wymieniona nazwa została skrócona do „Plantage”. Obszar tak nazwany obejmował tereny po obu stronach rzeki, jednak z jej prawej strony był to niewielki fragment w pobliżu ujścia Świny do morza, z lewej zaś zajmował rozległy obszar, aż do zabudowań miejskich. Tutaj po raz pierwszy został naniesiony system dróg o układzie promienistym (gwiazdzystym). Tworzył go obszerny, okrągły plac przecięty trzema prostymi drogami. Jedna z nich, o przebiegu północ-południe, znajdowała się na przedłużeniu dzisiejszej ulicy Beniowskiego i pełniła rolę lokalnej osi symetrii. Dwie kolejne przebiegały względem niej pod kątem 45°. Na zachód od placu istniała także droga nazwana później Królewską – Königsstraße (obecnie ul. Bolesława Chrobrego). Z kolei po stronie wschodniej przebiegał fragment drogi w pobliżu Świny. Oba trakty miały układ prawie równoległy w stosunku do osi. System komunikacji uzupełniały jeszcze trzy skośnie poprowadzone drogi różnej długości. Od południa teren parku ramowała prosta droga obsadzona alejowo. Od północy nowo powstały obszar parkowy ograniczył z piaszczystą plażą, od wschodu natomiast nie dochodził bezpośrednio do rzeki, gdyż stosunkowo szeroki pas wzdłuż niej nie został jeszcze wystarczająco odwodniony. Widoczne na omawianym planie drzewa rozmieszczono w sposób nieuporządkowany, regularne obsadzenia alejowe pojawiają się jedynie wzdłuż prosto wytyczonych dróg. W zadrzewionym obszarze po prawej stronie rzeki daje się zauważyć odcinek alejowego nasadzenia o krzywoliniowym przebiegu. Nie łączy się on jednak z żadną wytyczoną wówczas drogą. Dopiero na planach późniejszych fragment ten został wyprostowany, wyznaczając wschodnią granicę wzniesionej tu twierdzy, i połączony drogą ze zlokalizowaną nieopodal wsią portową Osternothafen (od 1947 roku Chorzelin).

Około 1800 roku (rys. 2) po wschodniej stronie Świny obszary zadrzewione znacznie się powiększyły – głównie w kierunku wschodnim, wzdłuż linii brzegu morskiego.

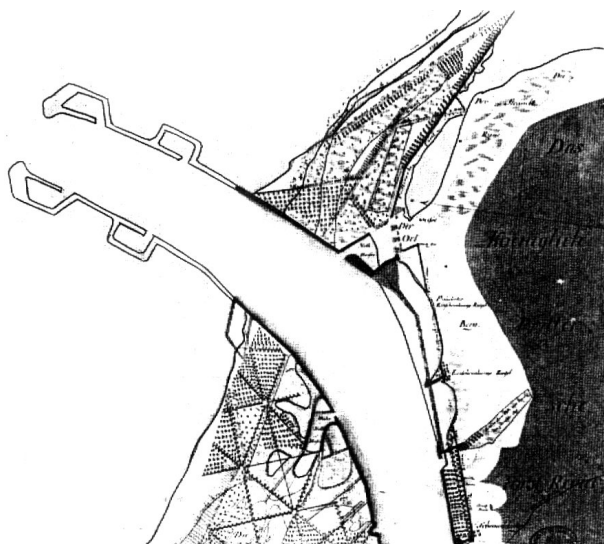

Rys. 1. Plan sytuacyjny obszaru wyspy Uszama z 1797 roku (Biranowska-Kurtz, 1988a; oryg. Biblioteka Narodowa, Berlin)

Fig. 1. 1797 site plan of the island of Usedom (Biranowska-Kurtz, 1988a; orig. National Library, Berlin)

Fragmety tego obszaru zostały obsadzone w regularne rzędy. Wzdłuż widocznych na planie kilku prostych dróg widać obsadzenia alejowe. Z lewej strony rzeki obszar został zagospodarowany niemal bezpośrednio do jej brzegów – przybyło prostych dróg, będących kontynuacją pierwotnej kompozycji. Powstały dwa nowe „gwiazdźiste” skrzyżowania w północno-wschodniej części oraz droga przecinająca prostopadłe, w połowie (czyli w miejscu okrągłego placu) główną oś założenia. Pozostałe, podrzędne drogi przebiegały skosami, tworząc teraz na całym obszarze w miarę równomierną sieć komunikacyjną. Także na tym terenie niektóre fragmenty tworzące trójkąty zostały obsadzone rzędownymi nasadzeniami w celu umocnienia nowo pozyskanego lądu.

W 1821 roku częściowo zazieleniony już obszar wydm obejmował około 90 ha. Postanowiono wówczas nadać mu rangę najważniejszego kurortu w państwie i zagospodarować zgodnie z wymogami stawianymi tego typu realizacjom.

Rys. 2. Świnoujście około 1800 roku (Biranowska-Kurtz, 1988a; oryg. Biblioteka Narodowa, Berlin)

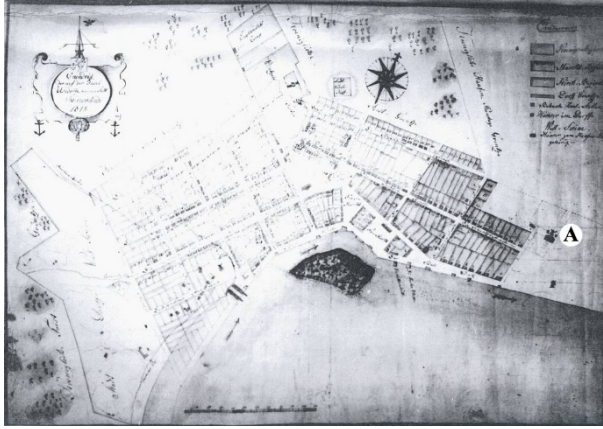
Fig. 2. Świnoujście around 1800 (Biranowska-Kurtz, 1988a; orig. National Library, Berlin)

Faza 3. Kompozycja krajobrazowa

Za datę powstania uzdrowiska morskiego przyjmuje się rok 1824. Wkrótce (w latach 1825–1826) na obszarze tym został wybudowany pierwszy dom zdrojowy, zwany Domem Towarzyskim (Gesellschaftshaus), pełniący funkcję centrum kultury i rozrywki (rys. 3). W związku z koniecznością dostosowania kompozycji parkowej do nowej funkcji obiektu zdecydowano o przekształceniu układu założenia zgodnie z trendami krajobrazowymi. O wykonanie projektu władze miasta zwróciły się do znakomitego architekta krajobrazu, pełniącego funkcję generalnego dyrektora pruskich ogrodów królewskich – Petera Josepha Lenného (Günther i Harksen, 1990; Piskorski, 1972).

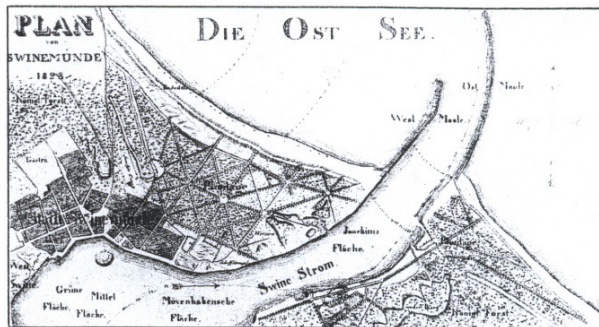
Kolejny zachowany plan – z 1828 roku (rys. 4) – nie wykazuje w stosunku do planu z 1800 roku istotnych różnic w dotychczasowej kompozycji parku, można zatem uznać, że przekształcenia krajobrazowe rozpoczęto po tym czasie. Plan upiększenia Parku Zdrojowego wykonany przez projektanta pochodzi z 1826 roku¹, jednak zmiany w kom-

¹Projekt Lenného przewidywał zachowanie głównego szkieletu istniejącej kompozycji oraz w przypadku niektórych dróg – modyfikację ich przebiegu. Największa ingerencja dotyczyła południowej części założenia w okolicach Domu Towarzyskiego. Ze względu na pełnioną funkcję, przypisano mu rolę głównego punktu kompozycji parku. Towarzyszący mu rozległy obszar zieleni oferował kuracjom bardzo korzystne warunki do wypoczynku. Niewielkiej korekty wymagało jedynie najbliższe otoczenie, które należało ukształtować w sposób zapewniający widok na port (Günther i Harksen, 1990). Na planie Lenného od strony południowej Domu Towarzyskiego jest widoczny prostokątny trawnik przecięty drogą dojazdową. Na jego tle projektant przewidział cztery klomby z krzewów i kwiatów.

Rys. 3. Plan sytuacyjny położonego na wyspie Usedom Świnoujścia z 1812 roku; A – budynek zlokalizowany w miejscu późniejszego Domu Towarzyskiego (Engel, 1987)

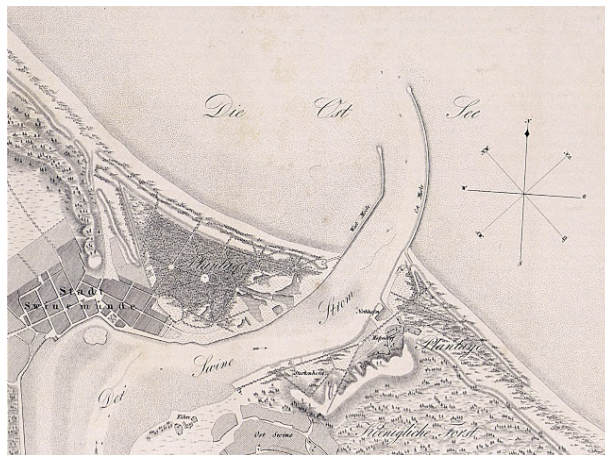
Fig. 3. 1812 site plan of Świnoujście on the island of Usedom; A – a building located at the site of the later Community Centre (Engel, 1987)

Rys. 4. Świnoujście w 1828 roku (Hinz, 1989)

Fig. 4. Świnoujście in 1828 (Hinz, 1989)

pozycji założenia widać dopiero na planie przedstawiającym stan po **1828**, a przed **1838** rokiem (rys. 5). W porównaniu do wcześniejszego układu zmieniła się południowa część założenia, w sąsiedztwie domu zdrojowego. W tej okolicy został ukształtowany nowy układ komunikacyjny z łagodnie prowadzonymi alejkami, łączący Dom Towarzystki z parkiem. Powstała droga w kształcie pętli okalała rozległą polanę usytuowaną z tyłu domu zdrojowego (Łukasik, 2009). Plan ten wskazuje także, iż swój wyraznie kształt utraciły dwa place w miejscu zbiegu promienistych dróg, w północno-wschodniej części założenia parkowego. W sumie widoczne są na nim tylko cztery foremnie ukształtowane place – trzy koliste na środkowych skrzyżowaniach i jeden półkolisty na krańcu zachodnim. Droga przebiegająca najdalej na północy, równoległa

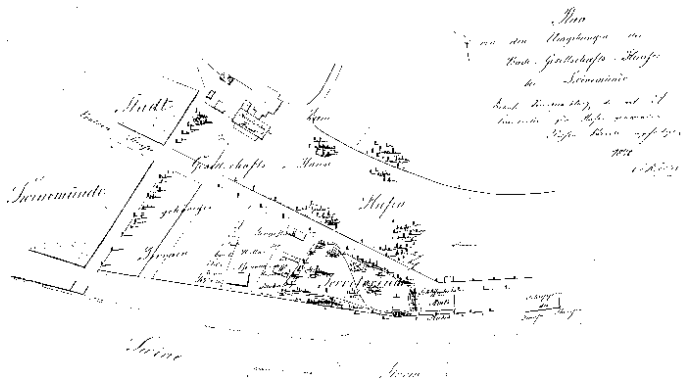
Rys. 5. Miasto i Park Zdrojowy na pocztówce – stan po 1828 roku, a przed 1838 rokiem (Poczdam: Fundacja Pruskie Pałace i Ogrody Berlin-Brandenburg)

Fig. 5. Town and Spa Park on a postcard – a view between 1828 and 1838 (Potsdam: Prussian Palaces and Gardens Foundation Berlin-Brandenburg)

do linii wybrzeża, nie miała jeszcze prostokreślnego przebiegu na odcinku między dwoma sąsiednimi, prostopadłymi do niej drogami głównymi – osią pierwotnej kompozycji oraz drogą położoną na zachód od niej (dzisiejszą ul. Bolesława Chrobrego). Środkowa przestrzeń parku według omawianego planu była równomiernie pokryta gęstymi nasadzeniami. Jedynie w części południowej, przy domu zdrojowym, pozostawiono większe otwarte obszary. Mniejsze zagęszczenie nasadzeń zastosowano również w trójkątnej w zarysie części północno-zachodniej parku oraz na podmokłych terenach w rejonach położonych bliżej Świny. Wyraźnie widoczne są natomiast regularne, alejowe nasadzenia wzdłuż większości dróg, zarówno prostych, jak i prowadzonych po liniach krzywych.

Obszary parkowe położone po prawej stronie Świny, choć znacznie skromniejsze, również przekształcono – uregulowany został system prostych, alejowo obsadzonych dróg wokół zlokalizowanej tu wsi portowej (Hafendorf), które teraz wyraźnie łączyły się ze sobą. W pobliżu Świny na spotkaniu trzech dróg powstał kolisty plac. Teren wzdłuż brzegu morskiego był porośnięty drzewami nieregularnie, ale też luźniej, niż miało to miejsce w parku po drugiej stronie rzeki.

Z 1840 roku pochodzi kolejny plan tego obszaru (rys. 6), ukazujący, co do tego czasu zostało zrealizowane. Jak widać, nie zmieniła się zasadniczo przestrzeń w bezpośrednim otoczeniu domu zdrojowego. Znacznemu przeobrażeniu uległy natomiast okolice zlokalizowanego na nabrzeżu kapitanatu portu – głównie obszar wzdłuż Świny. Zrealizowano tutaj nowy układ dróg oraz dosadzono drzewa na obrzeżu tego obszaru.

Rys. 6. Plan z 1840 roku przedstawia stopień przekształcenia terenu przed Domem Towarzyskim według planu Lennégo z 1838 roku (Archiwum Państwowe w Szczecinie)

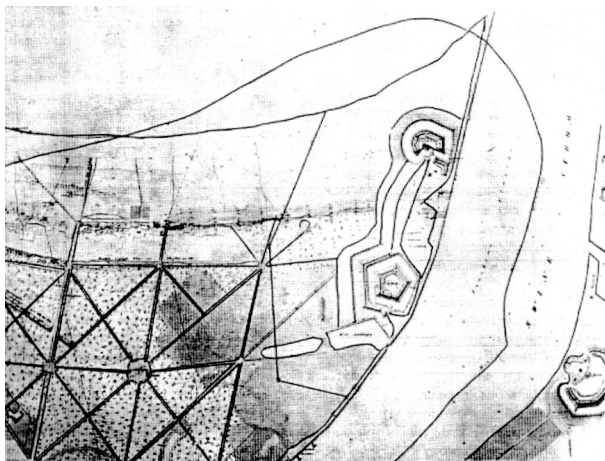
Fig. 6. 1840 plan shows the degree of transformation of the area in front of the Community Centre, according to 1838 plan by Lenné (The National Archives of Szczecin)

Dyskusja

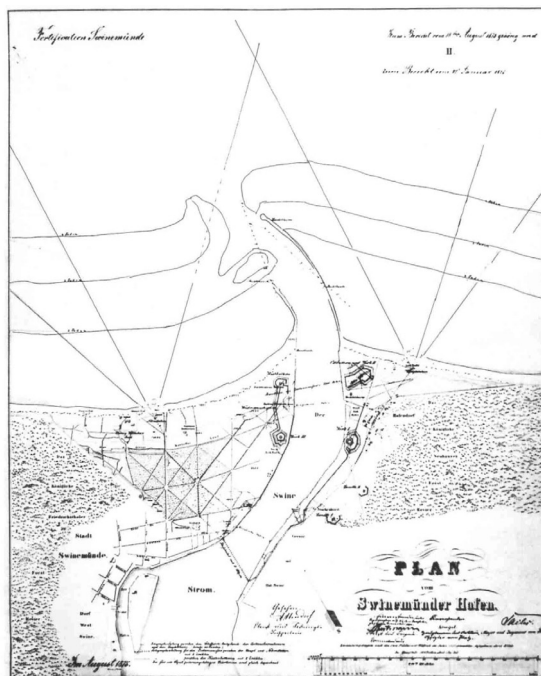
Przedstawiony plan z 1854 roku (rys. 7) i późniejsze ukazują stopniową degradację gwiazdowego układu komunikacyjnego w północno-wschodniej części założenia (faza 4.), głównie za sprawą wybudowanych tu fortyfikacji². Był to również teren, na którym najwcześniej zaniechano prac pielęgnacyjnych i dokonywania nowych planowanych nasadzeń, ze względu na niewystarczające środki pieniężne. Obszary te sukcesywnie więc zarastały samosiewem z olchy, jesionu, klonów i wierzb (Biranowska-Kurtz, 1988b).

Druga połowa XIX wieku to okres intensywnej rozbudowy miasta i uzdrowiska. Wytyczono kolejne działki pod zabudowę, wzniesiono nowy dom zdrojowy, zwany Domem Konwersacji (Konversationshaus). Był on położony w znacznym oddaleniu od Domu Towarzyskiego i w korzystniejszej lokalizacji – bliżej morza. Od 1870 roku widać na planach miasta stopniową redukcję terenów parkowych (rys. 8). Początkowo rozwijające się w kierunku północnym miasto wchłonęło z pierwotnego obszaru parkowego najbardziej na zachód wysunięty trójkątny fragment. Z czasem zatarcia uległ promienisty układ dróg w części północno-wschodniej (mapa z 1887 roku – rys. 9). Zastąpiły go w tym rejonie pojedyncze drożki wytyczające dojścia do plaży nadmorskiej. Na zachodzie parku z kolei postępował proces wydeptywania licznych nowych ścieżek. W obszarze tym powstała swoista sieć stosunkowo gęsto utkanych swobodnych dróg zaburzających dotychczasową kompozycję. Zanikowi uległ tutaj obszerny półkolisty plac. Wiązało się to z budową w latach 1888–1890 na terenie nadmorskim rozległej dzielnicy willowej, która miała dogodne połączenie z centrum miasta wytyczonymi

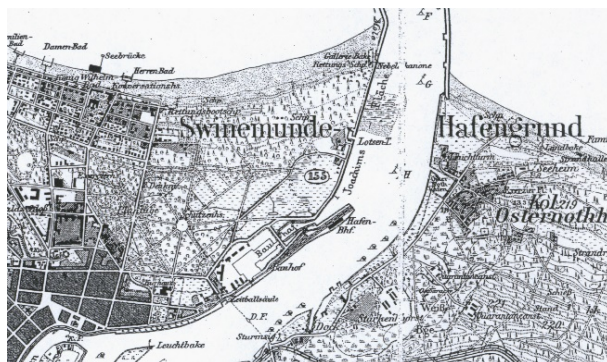
²Jak podają Mazurowie (2001), realizację fortyfikacji rozpoczęto w 1849 roku na terenach nie do końca załadowionych wzdłuż Świny.

Rys. 7. Plan sytuacyjny umocnienia portowego z 1854 roku (Biranowska-Kurtz, 1988a; oryg. Archiwum w Poczdamie)
 Fig. 7. 1854 site plan of the harbour embankment (Biranowska-Kurtz, 1988a; orig. The Archives of Potsdam)

Rys. 8. Plan świnoujskiego portu z 1870 roku według J. Rotkego (Archiwum Państwowe w Szczecinie)
 Fig. 8. 1870 plan of the harbour in Świnoujście by J. Rotke (The National Archives of Szczecin)

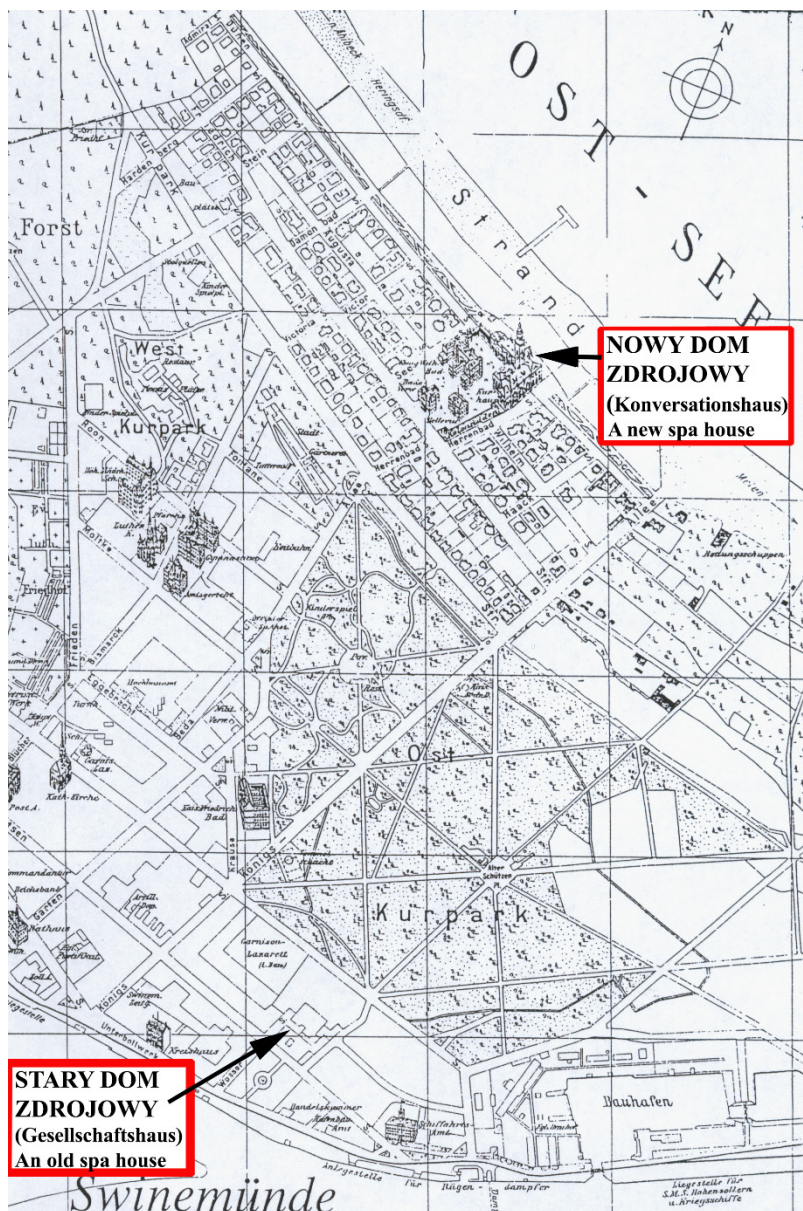
Rys. 9. Pruska mapa stolikowa (Messtischblatt) z 1887 roku (przedruk – 1911 rok) (Pracownia Kartografii Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu)

Fig. 9. 1887 Prussian table map (Messtischblatt) (reprinted in 1911) (Cartographic Collection of Poznań University Library)

w parku drogami głównymi o przebiegu północ–południe, położonymi w zachodniej części pierwotnego obszaru założenia. Łatwość dostępu oraz nieuchronność częstego pokonywania tej przestrzeni przez mieszkańców i kuracjuszy sprzyjały pojawianiu się nowych dróg i ścieżek, stanowiących zarówno skróty, jak i ciągi spacerowe. Zaznaczyć również należy, że jedna z głównych osi założenia – dzisiejsza ulica Bolesława Chrobrego stała się najintensywniej użytkowaną przez pojazdy, spośród wszystkich innych dróg znajdujących się w obrębie pierwotnych granic parku.

Na planie z 1930 roku (rys. 10) zachował się tylko północny fragment charakterystycznej pętli spacerowej w pobliżu Domu Towarzyskiego, obszar południowy natomiast został zajęty pod budowę szpitala wojskowego. W latach międzywojennych nowa zabudowa nadszarpięła również zachodnio-południowe i południowe granice zielonego założenia. Jedyne poprowadzona na osi Domu Towarzyskiego prosta droga (na planach z lat 1887, 1910 i 1930 przedstawiona z kolistym placem pośrodku³) świadczy o częściowym zachowaniu wcześniejszego kształtu. Ponownemu wyprostowaniu uległa południowa droga (dziś ul. Mieszka I) przebiegająca z zachodu na wschód. Na południe od niej, wzdłuż wybrzeża Świny, wytyczono regularną siatkę ulic. O dawnym układzie komunikacyjnym w tym rejonie przypomina dziś jedynie nieznaczne wygięcie jednej z ulic – ul. Beniowskiego, które nawiązuje do wcześniejszej drogi poprowadzonej łukiem po wschodniej stronie domu zdrojowego (rys. 11). Wyposażenie parku (miejsca wypoczynku, źródło, place, elementy rzeźbiarskie itp.) mocno ucierpiało podczas drugiej wojny światowej, a przez ostatnie dziesięciolecia ulegało dalszej stopniowej degradacji, nie było odnawiane ani uzupełniane. Dopiero ostatnie lata przyniosły korzystne zmiany w tym względzie. Dostrzeżono na nowo drzemiący w tym obszarze

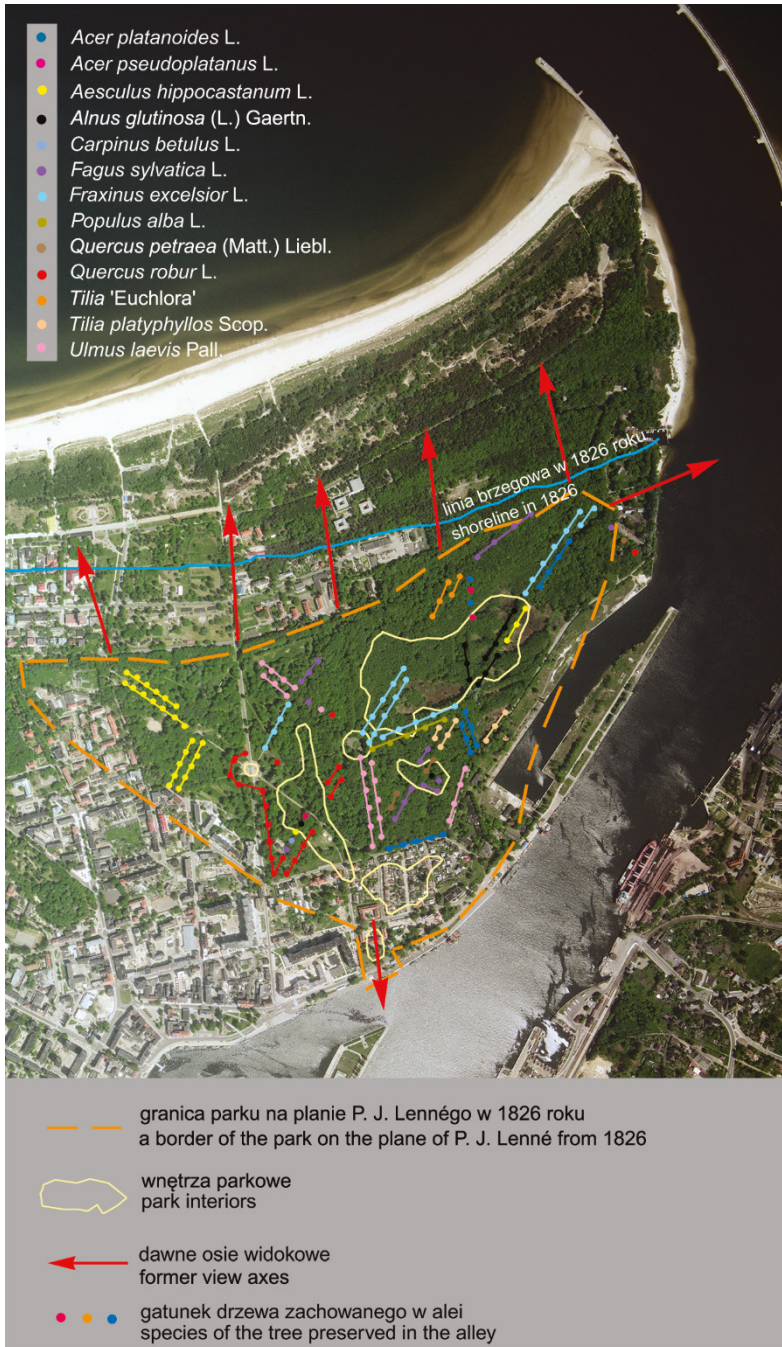
³Najwyraźniej element ten został zrealizowany po roku 1840, gdyż nie ma go na planie z tego okresu; świadczyłoby to o wcielaniu w życie z opóźnieniem niektórych rozwiązań zaproponowanych przez P. J. Lennégo.

Rys. 10. Park Zdrojowy w 1930 roku (Barran, 2005)

Fig. 10. Spa Park in 1930 (Barran, 2005)

potencjał i podjęto działania rewaloryzacyjne. Park wyposażono w nowe ławki, oświetlenie, place zabaw dla dzieci. Dokonano uzupełnień w nasadzeniach, wprowadzono kwitnące rabaty i kwietniki.

Rys. 11. Kompozycja parku w Świnoujściu dawniej i dziś

Fig. 11. Past and present composition of the park in Świnoujście

Podsumowanie

Świnoujskie założenie parkowe tworzy wyjątkową, nawarstwioną kompozycję. Park Zdrojowy powstał jako założenie o cechach barokowych pod koniec wieku XVIII, na bazie obsadzeń umacniających nowo powstały ład. Dla kompozycji z tego okresu charakterystyczny był promienisty układ dróg, który wraz z towarzyszącymi alejami przetrwał w ogólnym swoim zarysie do dnia dzisiejszego. Pod koniec lat dwudziestych XIX wieku kompozycja została częściowo zmodyfikowana zgodnie z wymogami stylu krajobrazowego. Pojawiły się wówczas swobodniej trasowane drogi i nieregularne, malownicze grupy drzew na nasłonecznionych polanach. Cechy stylu barokowego i krajobrazowego są do dziś czytelne w kompozycji parkowej. Największy wpływ na kształtowanie przestrzeni parkowej od drugiej połowy XIX wieku wywarła budowa umocnień fortyfikacyjnych w części wschodniej oraz rozbudowa miasta i związana z tym presja zabudowy postępująca od strony zachodniej i południowej, a także rozwój funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowej. Przeobrażenia te skutkowały zmianami pierwotnych granic parku (oraz przekształceniami w strefach zewnętrznych) i kurczeniem się jego powierzchni.

Park Zdrojowy w Świnoujściu to obiekt pod wieloma względami prekursorski. Jego powstanie było wynikiem znacznych przekształceń krajobrazu u ujścia Świny. Stanowi on przykład pozyskiwania nowego łądu pod nowe przeznaczenie oraz przykład umacniania mas ziemnych za pomocą sukcesywnie wprowadzanych roślin – od gatunków trawiastych do zadrzewień ochronnych. W tym rozumieniu stanowi też udaną próbę rekultywacji mało przydatnego obszaru i przekształcenia go w tereny wypoczynkowe. Przeprowadzone rozważania dowodzą, że Park Zdrojowy jest bardzo istotnym elementem Świnoujścia, ważnym dla trwałości jego układu przestrzennego i funkcjonalnego.

Literatura

- Barran, F. R. (2005). *Städte – Atlas Pommern*. Rautenberg: Stürtz.
- Biranowska-Kurtz, A. (1988a). Park Zdrojowy w Świnoujściu: jego powstanie i rozwój przestrzenny. *Przegl. Zach.pomor.*, 3, 32, 4, 213–239.
- Biranowska-Kurtz, A. (1988b). *Świnoujście. Studium historyczno-urbanistyczne*. Maszynopis. Szczecin: Wojewódzka Służba Ochrony Zabytków.
- Engel, G. (1987). *Park Zdrojowy w Świnoujściu. Ewidencja ogólna dendrologiczno-techniczna wykonana na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie*. Maszynopis. Szczecin: Wojewódzki Konserwator Zabytków.
- Günther, H., Harksen, S. (1990). *Peter Joseph Lenné. Pläne für Stadt und Land, III Teil*. Potsdam: Staatliche Schlösser und Gärten Potsdam-Sanssouci.
- Hinz, G. (1989). *Peter Joseph Lenné. Das Gesamtwerk des Gartenarchitekten und Städteplaners*. Hildesheim: Olms.
- Kosacki, M. (1998). *Nad Bałtykiem od Świnoujścia do Darłowa*. Szczecin: Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Turystyki.
- Łukasik, B. (2009). *Działalność projektowa architekta krajobrazu Petera Josepha Lenného na ziemiach polskich w XIX wieku*. Poznań: Wyd. UP.
- Mazur, E. i K. (2001). *Przyrodnicze walory krajoznawcze rejonu Szczecina*. *Przegl. Zach.pomor.*, 16, 45, 4, 123–148.

Piskorski, Cz. (1972). Świnoujście i okolice. Warszawa: Sport i Turystyka.

Piskorski, Cz. (1985). Świnoujście i okolice. Warszawa: Sport i Turystyka.

Toczydło, J. (1998). Świnoujście, Międzyzdroje – przewodnik. Szczecin: Znicz.

A PARK ON NEW LAND – TRANSFORMATIONS IN THE SPATIAL ARRANGEMENT OF THE SPA PARK IN ŚWINOUJŚCIE

Summary. An unusual history of the Spa Park in Świnoujście is closely related to the town history, its strategic location and development of the spa function. Since the beginning the spatial arrangement of the park has been undergoing changes in its structure and area. The aim of this study was to determine the stages of development of the park and factors affecting changes in its spatial arrangement. As a result of the investigations, four stages in the development of the park composition were identified. The stages had significant influence on the present composition, size and state of the research object. At present the Spa Park in Świnoujście is a natural complex of outstanding value, which requires multidirectional protective and revalorising actions.

Key words: Peter Joseph Lenné, landscape architecture, spa park, Świnoujście

Adres do korespondencji – Corresponding address:

Bożena Łukasik, Katedra Terenów Zieleni i Architektury Krajobrazu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, Poland, e-mail: ktzstep@up.poznan.pl

Zaakceptowano do opublikowania – Accepted for publication:

26.04.2016

Do cytowania – For citation:

*Łukasik, B. (2016). Park na nowym lądzie – przemiany układu przestrzennego Parku Zdrojowego w Świnoujściu. *Nauka Przyr. Technol.*, 10, 3, #34. DOI: 10.17306/J.NPT.2016.3.34*